

Στη Μόσχα το 1990

11/Νοε/2019 00:07

Του Χρήστου Χωμενίδη

Τριάνταχρόνια ύστερα από την πτώση του τείχους στο Βερολίνο πώς να μη θυμηθώ τις μέρες και τις νύχτες στη Μόσχα το 1990;

Εγώ μαζί με τρεις φίλους μου επιστήθιους στο σχολείο και στη Νομική. Ο ένας τους, σωστό μαμούνι, ανακάλυψε μια μέρα μιά συμφωνία μεταξύ του Εθνικού και Καποδιστριακού και του Πανεπιστημίου Λομονόσοφ -State University of Moscow στα αγγλικά- η οποία προέβλεπε ανταλλαγές φοιτητών. Κάτι σαν Erasmus.

Μετο γόνιμο θράσος που τον χαρακτήριζε, πήγε στο τμήμα διεθνών σχέσεων του πανεπιστημίου μας και ζήτησε -αιτήθηκε επισήμως- την ενεργοποίησή της. "Τί θέλεις δηλαδή να κάνουμε;" τον ρώτησε μια γραμματέας. "Να στείλετε τέλεξ" (το τέλεξ, για τους νεότερους, είναι ο πρόγονος του φαξ, που είναι ο πρόγονος του ιμείλ) "να στείλετε τέλεξ στη Μόσχα και να τους πείτε να μάς προσκαλέσουν." Η γραμματέας χαμογέλασε συγκαταβατικά. Υπάκουσε εντούτοις. Όπως τον υπακούσαμε κι εμείς και ξεκινήσαμε όλοι μαζί μαθήματα ρωσικών.

Είχεπεράσει ενάμιση χρόνος. Μπορούσαμε, χάρη στην εξαιρετική δασκάλα μας, να διαβάζουμε πλέον μέχρι κι απλά διηγήματα του Τσέχοφ στο πρωτότυπο. Από τη Μόσχα ωστόσο ούτε φωνή ούτε απάντηση. Δοκιμάσαμε την πιο ευχάριστη έκπληξη της ζωής μας όταν -τέλη Απριλίου του 1990- το τέλεξ γουργούρισε, το Λομονόσοφ λάλησε. Μάς περίμεναν, έγραφαν, με την έναρξη του νέου ακαδημαϊκού έτους, τον Σεπτέμβριο.

Τονα ζήσουμε στη Μόσχα -έστω και για περιορισμένο διάστημα όχι όμως ως τουρίστες ούτε ως κομματικοί νεολαίοι- ισοδυναμούσε με το να βρεθούμε στην κοιτίδα μιάς διαφορετικής θρησκείας. Ή στην πίσω μεριά της Σελήνης.

Αφότουκαταλάβαμε τον κόσμο γύρω μας -εμείς που είχαμε γεννηθεί το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60, που είχαμε πρόωρα πολιτικοποιηθεί χάρη στο Πολυτεχνείο και τη Μεταπολίτευση- ο "Υπαρκτός Σοσιαλισμός" έριχνε τη βαριά σκιά του πάνω στην καπιταλιστική Δύση. Δεν

προερχόμασταν όλοι από αριστερές οικογένειες. Ακόμα ωστόσο και οι δεξιοί συνομολογούσαν την ευθύνη των Αμερικάνων για την προδοσία της Κύπρου. Μπορεί να ψήφιζαν Κωνσταντίνο Καραμανλή μα είχαν φουσκώσει από καμάρι όταν εκείνος είχε αποσύρει την Ελλάδα από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Ακόμα και οι αριστεροί εκείνοι που είχαν προβληματιστεί βαθιά - ύστερα ιδίως από την επέμβαση στην Τσεχοσλοβακία- και είχαν αποχωρήσει από το ΚΚΕ δεν είχαν κόψει τους συναισθηματικούς δεσμούς τους με τη Σοβιετική Ένωση. Ή με τις δορυφορικές της λαϊκές δημοκρατίες...

Το κεντρικό κτήριο του Πανεπιστημίου Λομονόσοφ, μνημείο της μεταπολεμικής σταλινικής αρχιτεκτονικής, υψωνόταν στα 240 μέτρα (σωστός Λυκαβηττός) και διέθετε 6.000 δωμάτια. Φιλοξενούσε φοιτητές από όλη τη Σοβιετική Ένωση και όσες χώρες βρίσκονταν υπό την επιρροή της. Διασταυρωνόσαν στους διαδρόμους με μονίμως χαμογελαστούς Βιετναμέζους. Άκουγες Κουβανούς να στήνουν λάτιν πάρτυ στους κοιτώνες τους. Έβλεπες Αφρικάνες μωρομάνες, με τοπικές ενδυμασίες, να σπρώχνουν καρτσάκια.

Το πρώτο μεσημέρι κατεβήκαμε στην αχανή τραπεζαρία που λειτουργούσε ως σελφ σέρβις. Οι κυρίες στα ταμεία χειρίζονταν αριστοτεχνικά άβακες, αριθμητήρια με χάντρες. Συνειδητοποιήσαμε αίφνης ότι δεν θυμόμασταν τα ονόματα των φαγητών στα ρώσικα. "Βσιό!" - "όλα!" είπαμε. Πληρώσαμε δέκα ελληνικές δραχμές σε ρούβλια και αγοράσαμε το πλήρες μενού. Φορτώσαμε με πιάτα τους ξύλινους δίσκους μας. Πέσαμε με τα μούτρα στα εδέσματα. Δεν τρωγόταν τίποτα. Μια μωρωδιά βραστό ξινολάχανο πλανιόταν πάνω κι από τα γλυκίσματα.

Δεν απαιτούνταν ιδιαίτερη οξυδέρκεια για να αντιληφθείς ότι όχι απλώς το καθεστώς, η κοινωνία η ίδια βρισκόταν στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Πέντε χρόνια από την άνοδό του στην εξουσία, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ είχε απογοητεύσει και τους πιο πιστούς του οπαδούς. Μπορεί στη Δύση να παρέμενε είδωλο. Στην πατρίδα του αντιμετωπιζόταν με τόση απάρασκεια, που έφτανε στον χλευασμό, όση μονάχα προς το πρόσωπο του Γιώργου Παπανδρέου είδα μετά τα μνημόνια. Η περεστρόικα και η γκλάσνοστ, οι μεταρρυθμίσεις που είχε εξαγγείλει και εν μέρει εφαρμόσει ο Γκορμπατσόφ, είχαν μεν φέρει έναν αέρα ελευθερίας, είχαν δε ξεχαρβαλώσει τις ήδη σκουριασμένες σοβιετικές δομές.

Εάνο κεντρικός σχεδιασμός της οικονομίας ποτέ δεν φημιζόταν για την αποτελεσματικότητά του, η παραγωγή αγαθών στα τέλη των 80ς είχε πέσει σε πλήρες τέλμα. Τα μοναδικά προϊόντα που διατείθονταν σε υπερεπάρκεια στα καταστήματα (τα "Γκουμ" και τα "Τσουμ" δέσποζαν στην Κόκκινη Πλατεία) ήταν κομπόστα δαμάσκηνο και λαστιχένιες γαλότσες. Για να αγοράσεις έστω κι αυτά, έπρεπε να διαθέτεις ταυτότητα καταναλωτή, η οποία δινόταν μόνο στους μόνιμους κατοίκους της Μόσχας καθώς και στους εγκεκριμένους επισκέπτες όπως εμείς. Πουλούσαν στους δρόμους πιροσκι -για αυτά δεν σου ζητούσαν διαπιστευτήρια- και λουλούδια, πολλά λουλούδια. Αλοίμονο στον Μοσχοβίτη που συναντούσε το κορίτσι του -ή την από εικοσαετίας σύζυγό του- και δεν κρατούσε μπουκέτο.

Μπορείτο ρούβλι να κόστιζε λιγότερο από το χαρτί του, το δολλάριο όμως ήταν παντοδύναμο. Εφόσον το διέθετες, για να μετακινηθείς στην πόλη αρκούσε να σηκώσεις το χέρι σου. Το πρώτο

διερχόμενο αυτοκίνητο θα φρέναρε μπροστά σου, ο οδηγός του θα κατέβαινε και θα σου άνοιγε σεβαστικά την πόρτα. Το γεωργιανό εστιατόριο Αράγκβι στην οδό Γκόργκι, στέκι της ΚGB, σε δεχόταν ευχαρίστως και σου πρόσφερε και του πουλιού το γάλα, αρκεί να πάσσαρες στον σερβιτόρο όχι πολλά – δέκα δολάρια. Κατά τον ίδιο τρόπο προμηθευόσουν καπέλα και ρολόγια του σοβιετικού στρατού από περιφερόμενους λαθρέμπορους, χαβιάρι και βότκα, προφανώς και κορίτσια. Αν και τα κορίτσια δεν καταδέχονταν ενδιάμεσους. Σύχναζαν στα "καλά" στέκια, γλυκοκοίταζαν τους ξένους -ασχέτως ηλικίας και εμφάνισης- και σου πάσσαραν μόνα τους το τηλέφωνό τους.

Μηναρκεστείτε στο συμπέρασμα ότι η Μόσχα εκείνον τον καιρό αποτελούσε τον παράδεισο του μαυραγορίτη και τού πεινασμένου για χύδην απολαύσεις δυτικού. Εάν το σύστημα είχε προφανώς και παταγωδώς χρεοκοπήσει, εάν έβλεπες στο Αρμπάτ παραλοϊσμένους ανθρώπους να απολογούνται για τα κατορθώματά τους στο Αφγανιστάν κι άλλους να πλέκουν το εγκώμιο του Στάλιν (η νοσταλγία είναι ριζωμένη στη ρώσικη ψυχή), η καθημερινότητα είχε και όψεις που σε εντυπωσίαζαν.

Ηυπαρξιακή αγωνία των ανθρώπων που εκδηλωνόταν με θυελλώδεις συζητήσεις, που τροφοδοτούνταν από την υπερκατανάλωση σπιτικού αλκοόλ. Κατασκεύαζαν αυτοσχέδιους αποστακτήρες κι έβγαζαν βότκα -ή κάτι σαν βότκα- από πατάτες.

Μιαελευθεριότητα στα ήθη σαφέστατα διαχωρισμένη από την εκπόρνευση, η οποία πήγαζε - νομίζω- από την ισότιμη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, από την απουσία θρησκευτικού τύπου ενοχών, καθώς κι από την αδυναμία καταναλωτικής εκτόνωσης. "Εφόσον δεν μπορούμε να κάνουμε shopping therapy, ας χαρούμε τα σώματά μας...".

Τοκαταπληκτικό μορφωτικό επίπεδο, που ανάλογό του δεν έχω συναντήσει πουθενά. Οι Σοβιετικοί διάβαζαν μανιωδώς, ουρές έκαναν στα βιβλιοπωλεία, στους κινηματογράφους, στις αίθουσες συναυλιών. Μικροϋπάλληλοι σε ειρωνεύονταν αν άρχιζες, καλοπροαίρετα, να τους εξηγείς ποιος είναι ο Οιδίποδας – "τις έχουμε διδαχθεί τις τραγωδίες σας, αγόρι μου, στο σχολείο...". Εφόσον μάλιστα, χάρη στον Γκορμπατσόφ, κυκλοφορούσαν πλέον ελεύθερα τα μέχρι πρότινος λογοκριμένα έργα του Πάστερνακ, του Σολτζενίτσιν, του Μπουλγκάκοφ, έσπευδαν όλοι να μάθουν πώς είχαν τοποθετηθεί οι μεγάλοι συγγραφείς απέναντι στα οικεία πάθη.

Σχημάτιζεςτότε στη Μόσχα την πεποίθηση πως άπαξ κι έλιωναν τελείως οι πάγοι, έτσι και ξεμούδιαζε οριστικά η κοινωνία από την κομμουνιστική δεσποτεία, θα ακολουθούσε μια έκρηξη δημιουργικότητας. Οι καλλιτέχνες θα ξεδίπλωναν ό,τι κρατούσαν τόσες δεκαετίες μέσα τους. Οι πολίτες θα ενεθάρρυναν κοινωνικά πειράματα, θα αναζητούσαν νέους δρόμους προς τη δημοκρατία. Το νήμα της Ιστορίας θα πιανόταν από τον σοσιαλδημοκράτη Κερένσκι -ίσως και από το προδομένο επαναστατικό πρόταγμα του Μαγιακόφσκι- και πάντως όχι από την παρακμή των τελευταίων Τσάρων.

Τίποτατέτοιο δεν συνέβη. Η μετασοβιετική Ρωσία σάλπισε όπισθεν ολοταχώς. Έπεσε με τα μούτρα στα καταναλωτικά σκουπίδια της Δύσης. Ασπάστηκε τον πιο στυγνό καπιταλισμό.

Ξανάγινε θρησκομανής. Επικρότησε την πιο αυταρχική εξουσία, υπό την οποία ζει μέχρι σήμερα. Κανένα αληθινά σπουδαίο μυθιστόρημα δεν γράφτηκε, καμιά ταινία ορόσημο δεν γυρίστηκε...

Τρειςδεκαετίες μετά την κατάρρευση του "Υπαρκτού Σοσιαλισμού", η τροπή που πήρε η Ιστορία γεννά μελαγχολικές σκέψεις. Οι ρομαντικοί μπολσεβίκοι ονειρεύονταν έναν σοβιετικό (υπερ)άνθρωπο. Απέτυχαν πλήρως τόσο στην άνοδο όσο και στην πτώση τους. Προς ζημιά όλης της ανθρωπότητας.-

** Ο κ. Χρήστος Χωμενίδης είναι συγγραφέας*

[Διαβάστε το άρθρο στο Capital.gr](#)